

УДК 796.5.093-053.5

«ПЛІЧ-О-ПЛІЧ» – ВСЕУКРАЇНСЬКІ ШКІЛЬНІ ЛІГИ» ЯК ДІЄВИЙ ЗАСІБ ЗАЛУЧЕННЯ ДІТЕЙ ДО ЗАНЯТЬ СПОРТИВНИМ ОРІЄНТУВАННЯМ

Ірина Войтович¹, Олена Дем'янчук¹, Ніна Деделюк¹

¹Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна voytovych.iryana@vnu.edu.ua

<https://doi.org/10.29038/2220-7481-2024-04-40-45>

Анотації

Актуальність. Головним засобом популяризації спортивного орієнтування серед школярів є спортивно-масові заходи. І чим більший їх масштаб, тим більшу кількість дітей можна зацікавити та залучити. Яскравим прикладом стали Всеукраїнські змагання «Пліч-о-пліч» – всеукраїнські шкільні ліги». **Мета** нашого дослідження полягала в аналізі досвіду залучення дітей до занять спортивним орієнтуванням у рамках підготовки та участі в таких змаганнях на прикладі Волинської області. **Методи** дослідження – аналіз і синтез наукових літературних джерел, систематизація отриманих результатів, анкетування, метод математичної статистики. **Результати дослідження.** Всеукраїнські змагання «Пліч-о-пліч» – всеукраїнські шкільні ліги» – це наймасштабніший фізкультурно-спортивний захід серед учнів ЗЗСО, оскільки об'єднує п'ять видів спорту, у тому числі й спортивне орієнтування. Він проводився вперше у 2023–2024 навчальному році та включав п'ять етапів – від шкільного до всеукраїнського. Від Волинської області на I етап змагань «Пліч-о-пліч» – всеукраїнські шкільні ліги зі спортивного орієнтування» зареєстровано 133 команди, із них взяли участь 107 команд. У IV етапі брало участь п'ять команд: чотири – із районів та одна – з обласного центру, яка й здобула перемогу. У закладах освіти команд, які вибороли можливість брати участь у змаганнях обласного рівня, до шкільного етапу загалом залучено 315 дітей. Визначено, що 75,0 % юних спортсменів, які брали участь в обласному етапі, раніше не займалися спортивним орієнтуванням, а 94,2 % школярів команди-переможниці КЗЗСО «Луцький ліцей № 11 Луцької міської ради» виявили бажання надалі займатися спортивним орієнтуванням. Підготовка до обласного етапу включала два заняття на тиждень в усіх команд-учасниць IV етапу змагань у Волинській області. **Висновки.** Всеукраїнські змагання «Пліч-о-пліч» – всеукраїнські шкільні ліги зі спортивного орієнтування» показав себе дієвим засобом залучення учнів до систематичних занять цим видом спорту.

Ключові слова: «Пліч-о-пліч» – всеукраїнські шкільні ліги», спортивне орієнтування, учні, Волинська область.

Iryna Voitovych, Olena Demianchuk, Nina Dedeliuk. «Shoulder to Shoulder» – All-Ukrainian School Sports Leagues» as an Effective Means of Involving Children in Orienteering. **Relevance.** The main means of popularizing orienteering among schoolchildren are mass sports events, and the larger their scale, the more children can be interested and involved. One of them was the All-Ukrainian competition «Shoulder to Shoulder» – All-Ukrainian School Leagues». **The Purpose of the Study** was to analyze the experience of involving children in orienteering as part of preparation and participation in these competitions on the example of the Volyn oblast. **Methods** analysis and synthesis of scientific literary sources, systematization of the obtained results, questionnaires, the method of mathematical statistics. **Results of the Study.** «Shoulder to Shoulder» – All-Ukrainian School Leagues» is the largest physical culture and sports event among students of institutions of general secondary education, as it combines five types of sports, including orienteering. It was held for the first time in the 2023–2024 academic year and included five stages: from school level to all-Ukrainian. 133 teams from Volyn oblast were registered for the 1st stage of the competition «Shoulder to Shoulder» – All-Ukrainian School Orienteering League», of which 107 teams took part. Five teams participated in the IV stage: four from rayons and one from oblast center, which won. In educational institutions, a total of 315 children were engaged in the school stage from teams that won the opportunity to participate in oblast level competitions. It was determined that 75,0 % of the young athletes who took part in rayon stage were not previously engaged in orienteering, and 94,2 % of the schoolchildren of the winning team of Lutsk Lyceum No. 11 expressed a desire to be engaged in orienteering in the future. Preparation for the oblast stage included two classes per week for all participating teams of the IV stage of the competition in Volyn oblast. **Conclusions.** The All-Ukrainian competition «Shoulder to Shoulder» – All-Ukrainian School Orienteering League» proved to be an effective means of attracting students to systematic training in this sport.

Key words: «Shoulder to Shoulder» – all-Ukrainian school leagues», orienteering, schoolchildren, Volyn region.

Вступ. Основною метою будь-яких змагань є залучення їхніх учасників до систематичних занять певним видом спорту, у тому числі й спортивним орієнтуванням. У класичній формі воно вимагає

реалізації розумової діяльності під впливом фізичного навантаження залежно від виду спортивного орієнтування (біг, їзда на велосипеді, лижах); за найкоротший час подолати дистанцію за допомогою карти, за потреби – компаса (відвідування певних точкових орієнтирів із відміткою на контрольних пунктах). Крім того, позитивними факторами занять цим видом спорту є укріплення здоров'я, фізичний розвиток, перебування на свіжому повітрі, отримання спеціальних знань, умінь та навичок орієнтування на різних місцевостях, спілкування з однолітками, перенаправлення когнітивних ресурсів учнів із рутинних навчальних дій, психологічне розвантаження, можливість займатись і брати участь у змаганнях людям різного віку та різного рівня підготовки. Саме тому питання популяризації зазначеного виду спорту серед різних груп населення, а особливо учнівської та студентської молоді, неодноразово порушувалося науковцями.

Ми зосередили свою увагу на вивченні досвіду проведення нових Всеукраїнських змагань «Пліч-о-пліч» – всеукраїнські шкільні ліги зі спортивного орієнтування», зокрема у Волинській області, та поставили за мету визначити, чи вплинув цей захід на залучення дітей до занять спортивним орієнтуванням не лише в рамках підготовки до змагань наступного рівня, а й до систематичних тренувань.

Отже, Всеукраїнські змагання «Пліч-о-пліч» – це наймасштабніший фізкультурно-спортивний захід серед учнів України, який уперше проведений у 2023/2024 навчальному році. Ця Ліга передбачає змагання з п'яти видів спорту (баскетбол, волейбол, футзал, черлідінг та спортивне орієнтування), де кожен із них отримав свій логотип (рис.1).

Учні мали можливість узяти участь у п'яти етапах змагань на різних рівнях – від шкільного до всеукраїнського (I – шкільний, у межах закладів освіти, для формування збірної команди школи (грудень 2023 р.); II – у межах територіальних громад або районів міст (березень 2024 р.); III – серед переможців ТГ у межах районів областей, міські етапи (квітень–травень 2024 р.); IV – обласний (травень 2024 р.) і V – фінальна частина змагань (м. Київ, червень 2024 р.), де брали участь переможці IV етапу.

Головною метою Всеукраїнських змагань «Пліч-о-пліч» – всеукраїнські шкільні ліги зі спортивного орієнтування» серед учнів закладів загальної середньої освіти є розвиток та популяризація цього виду спорту серед учнівської молоді в усіх регіонах України й максимальне залучення учнів до регулярних занять фізичною культурою, зокрема спортивним орієнтуванням [1]. Змагання передбачали лише одну вікову категорію – учнів 5–7-х класів із командним заліком 12 учасників (шість хлопців та шість дівчат).

Рис. 1. Логотип Всеукраїнських змагань «Пліч-о-пліч» – всеукраїнські шкільні ліги зі спортивного орієнтування» серед учнів закладів загальної середньої освіти на 2023/2024 навчальний рік під гаслом «РАЗОМ ПЕРЕМОЖЕМО»

Мета дослідження – проаналізувати досвід залучення дітей до занять спортивним орієнтуванням у рамках упровадження Всеукраїнських змагань «Пліч-о-пліч» – всеукраїнські шкільні ліги зі спортивного орієнтування».

Методи досліджень – аналіз і синтез науково-методичної літератури, опрацювання інтернет-джерел, узагальнення досліджень науковців і систематизація отриманих результатів (для аргументування важливості популяризації спортивного орієнтування серед учнів), робота з протоколами змагань I–III етапів змагань, анкетування керівників команд IV (обласного) етапу Всеукраїнських змагань «Пліч-о-пліч» – всеукраїнські шкільні ліги зі спортивного орієнтування у Волинській області (аби визначити залучення учнів до I й II етапів цих змагань), метод математичної статистики (для обробки отриманих даних).

Результати дослідження. Отже, із зареєстрованих 133-х команд із 33-х громад Волинської області 107 команд (це щонайменше 1284 учні) взяли участь у I та II етапах Всеукраїнських змагань «Пліч-о-пліч» – всеукраїнські шкільні ліги зі спортивного орієнтування. Право взяти участь в обласному етапі вибороли такі команди: у Володимирському районі – Ліцей № 2 імені Юрія Лелюкова селища Іваничі, у Ковельському районі – Ліцей № 13 міста Ковеля, Камінь-Каширський район представляв Маневицький ліцей № 1 імені Героя України Андрія Снітка, Луцький район – Ківерцівський ліцей № 4 та обласний центр – КЗЗСО «Луцький ліцей № 11 Луцької міської ради». Загалом, на відбірковому шкільному старті в цих закладах загальної середньої освіти брало участь 315 учнів 5–7-х класів (53,4 % – дівчат, 46,6 % – хлопців). Фінальний протокол результатів обласного етапу представлено в табл. 1. Відзначимо, що команди, які посіли 4- й 5-те місця, стали неконкурентними через дискваліфікацію кількох учасників за неправильну відмітку або перевищення контрольного часу подолання дистанції).

Таблиця 1

Протокол результатів Всеукраїнських змагань «Пліч-о-пліч» – всеукраїнські шкільні ліги зі спортивного орієнтування», IV етап

Команда	Балів	Місце
КЗЗСО «Луцький ліцей № 11 Луцької міської ради	838,49	1
Ківерцівський ліцей № 4	648,14	2
Ліцей № 2 селища Іваничі	609,61	3
Ліцей № 13 міста Ковеля	507,15	4
Маневицький ліцей № 1 імені Героя України Андрія Снітка	497,37	5

Задля встановлення відсотка залучення учнів до систематичних занять спортивним орієнтуванням нами проведено анкетування з керівниками команд-учасниць обласного етапу змагань. Отже, на питання: «Чи були у Вашій команді на змаганнях «Пліч-о-пліч» діти, які займалися у гуртку спортивного орієнтування? Якщо так, то вкажіть, будь ласка, відсоток таких» – відповідь «так» дало 80,0 % опитаних. При тому, що частка членів команди, які раніше займалися спортивним орієнтуванням, становила від 83,6 % (у Ліцеї № 13 міста Ковеля) до 25,0 % (у Маневицькому ліцеї № 1 імені Героя України Андрія Снітка та в команди-переможниці Луцького ліцею № 11), і зовсім не було дітей, які займалися спортивним орієнтуванням у команді Ліцею № 2 селища Іваничі. Отже, згідно з відповідями керівників 45 дітей (75,0 %), із 60 дітей, які брали участь в обласному етапі змагань, раніше не займалися спортивним орієнтуванням. Окрім того, встановлено, що близько 77,8 % із тих, які почали займатися спортивним орієнтуванням, завдяки змаганням «Пліч-о-пліч» продовжать тренування й надалі, причому, 40,0 % із них – це учні 7-го класу, які вже не зможуть брати участь у Всеукраїнській шкільній лізі на наступний рік.

Загалом, керівники відзначили зростання інтересу школярів до спортивного орієнтування завдяки цьому всеукраїнському спортивно-масовому заходу у своїх ЗЗСО.

Підготовка команд до обласного етапу змагань включала два заняття на тиждень в усіх команд. Водночас, за даними анкетування, лише один Ліцей селища Іваничі не співпрацював із тренером чи керівником гуртків зі спортивного орієнтування.

Щодо проведення різних етапів змагань по області, то основну організаційну роботу виконував Волинський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму та краєзнавства учнівської молоді Волинської обласної ради й відгалужені його філії у співпраці із ЗЗСО, ЗПО, центрами фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх» та Луцькою федерацією спортивного орієнтування. У місті Луцьку повноваження за проведення заходу покладено на відділ туризму й краєзнавства Палацу учнівської молоді Луцької міської ради та зазначені вище організації.

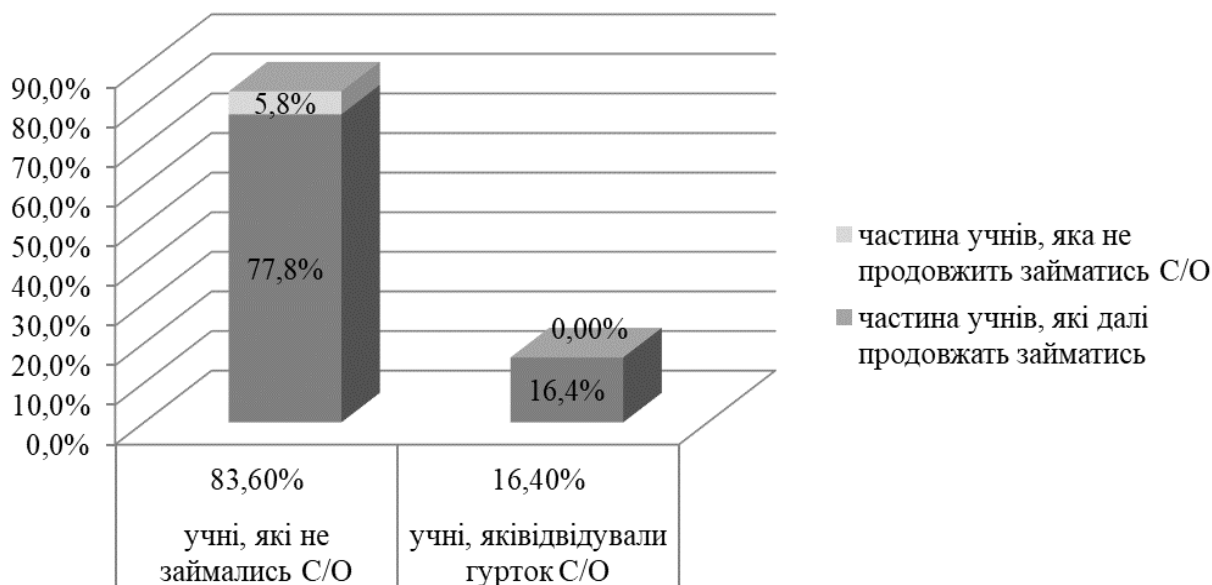

Рис. 2. *Залучення дітей команди-переможниці КЗЗСО «Луцький ліцей № 11 Луцької міської ради» до систематичних занять спортивним орієнтуванням після участі в змаганнях «Пліч-о-пліч»*

Також нами зібрано рекомендації керівників команд-учасниць IV етапу Всеукраїнських змагань «Пліч-о-пліч» – всеукраїнські шкільні ліги зі спортивного орієнтування» щодо покращення організації та підготовки до цього спортивно-масового заходу. Основні з них такі: сприяти розширенню картографічного матеріалу для уроків, занять; покращення матеріально-технічного (компаси, стандартні та зменшені контрольні пункти), методичного забезпечення, дозволити учням 4-х класів за спеціальним медичним дозволом брати участь у змаганнях; для підвищення іміджу Ліги проводити нагородження переможців та призерів III й IV етапів на більш високому рівні за сприяння (участі представників) районної, міської, обласної влади, відомих спортсменів чи інших публічних осіб, військових. Також рекомендовано заздалегідь планувати дати проведення етапів та повідомляти завчасно.

Дискусія. В опрацьованій нами літературі знайдено різні шляхи залучення дітей та молоді до занять спортивним орієнтуванням. Погоджуємося, що головним способом є участь у змаганнях різних рівнів. Так, Марія Тимошук у магістерській роботі виокремила такі напрями розвитку спортивного орієнтування, як установлення стаціонарних трас із QR-кодом, де можна дізнатись інструкцію з подолання дистанції; відкриті тренування для різних груп населення; організація міжнародних змагань зі спортивного орієнтування; використання спортивного орієнтування як засобу реабілітації (трепл-орієнтування й класичні види).

Під час аналізу наукової літератури нами відзначено й інші варіанти формування в дітей навичок орієнтування та в подальшому – їх залучення до систематичних занять спортивним орієнтуванням. У методичному посібнику А. В. Єрка й І. М. Войтович [5] представлено спрощені види орієнтування: орієнтування за картосхемами спортивного залу, орієнтування в приміщеннях одно- чи багатопверхових будівель, квести з елементами читання мапи тощо. Р. Гришук убачає одним зі шляхів популяризації спортивного орієнтування квест-екскурсії [2]. Д. О. Олійник відзначив, що досить широко використовується орієнтування у військово-прикладній підготовці учнів під час проведення змагань «Джура» [6].

Підтримуємо думку М. М. Гоєнка [3], що популяризації спортивного орієнтування та якості підготовки, організації змагань сприяє розвиток новітніх технологій у вигляді електронної відмітки, що дало змогу покращити точність фіксації результатів, безпеки, інтерактивність; процес створення карт для спортивного орієнтування став значно ефективнішим завдяки googlemaps, gps і використання дронів; планування тренувань значно покращує сучасне програмне забезпечення, зокрема такі комп'ютерні програми, як OSAD, PurplePen.

Проте реалізація завдання залучення дітей до систематичних занять спортивним орієнтуванням, отримання ними навичок орієнтування в просторі та на місцевості вимагала більш масового центра-

лізованого характеру, що й відбулося під час упровадження проведення Всеукраїнських змагань «Пліч-о-пліч» – всеукраїнські шкільні ліги зі спортивного орієнтування». Організатори таким чином «нагадали» закладам освіти про існування такого виду спорту, як спортивне орієнтування, та дали можливість випробувати свої сили учням 5–7 класів усіх закладів загальної середньої освіти країни в цих змаганнях, що й зазначено в дослідженнях В. А. Березовського зі співавторами [1], О. Г. Дем'янчук [4] і Д. О. Олійника [6].

Грунтовною є робота Василя Березовського зі співавторами [1], де представлено систематизовані матеріали щодо організації тренувань та змагань зі спортивного орієнтування в умовах сучасної школи для учасників проекту Всеукраїнських змагань «Пліч-о-пліч» – всеукраїнські шкільні ліги зі спортивного орієнтування». Особливу увагу зосереджено на практичності й доступності використання цього виду спорту в змаганнях серед учнів. Крім алгоритмів проведення та організації шкільних змагань, розроблено й апробовано завдання, які можна використовувати скрізь, навіть за відсутності спеціальних карт спортивного орієнтування.

На відміну від опрацьованих досліджень, наше спрямоване на визначення успішності задуму організаторів щодо залучення дітей до систематичних занять спортивним орієнтуванням завдяки Всеукраїнським змаганням «Пліч-о-пліч» – всеукраїнські шкільні ліги зі спортивного орієнтування», що не відображено в працях інших науковців.

Висновки. Визначено, що основною метою впровадження Всеукраїнської шкільної ліги «Пліч-о-пліч зі спортивного орієнтування» є залучення дітей до занять спортивним орієнтуванням на постійній основі та дотримання ними здорового способу життя. Установлено, що 75,0 % дітей, які брали участь у четвертому обласному етапі змагань у Волинській області, раніше не займалися спортивним орієнтуванням. 94,2 % спортсменів команди-переможниці виявили бажання й надалі займатися спортивним орієнтуванням після участі в змаганнях «Пліч-о-пліч».

Отже, цей захід зарекомендував себе, як дієвий засіб залучення учнів до постійних занять спортивним орієнтуванням у гуртку чи секції.

Для покращення організації та підготовки до цих змагань керівники команд IV етапу рекомендували покращити матеріально-технічні бази власних ЗЗСО (картографічний матеріал, компаси, призми контрольних пунктів); дати змогу брати участь учням 4-го класу за спеціальним медичним дозволом; завчасно повідомляти дати проведення третього й четвертого етапів.

Подальшого вивчення потребує питання залучення учнів до систематичних занять спортивним орієнтуванням завдяки Всеукраїнським змаганням «Пліч-о-пліч» – всеукраїнські шкільні ліги зі спортивного орієнтування» в інших областях та загалом в Україні.

Джерела та література

1. Березовський В. А., Подгаєцький А. В. Організаційно-методичні засади проведення змагань зі спортивного орієнтування в рамках проекту Пліч-о-пліч Всеукраїнські шкільні ліги. *Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*: матеріали конф. № 3К(176). Київ: Вид-во УДУ ім. Михайла Драгоманова, 2024. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/44886>. (дата звернення: 10.05.2024).
2. Гищук Р., Хитрова О., Крецький О. Квест-екскурсія як новий напрям розвитку туристичної привабливості та популяризації євро регіону «Верхній Прут». 2018. URL: http://chtei-knteu.cv.ua/ua/content/download/subsection/nayka/zb_tezu_02-04.05.2018.pdf#page=74. (дата звернення: 10.05.2024).
3. Гоєнко М. М. Матеріально-технічне забезпечення як показник розвитку спортивного орієнтування в Україні: кваліф. робота на здобуття освіт. Ступеня магістра: спец. 017 «Фізична культура і спорт», освітньою програмою «Спорт» Київ: НУФВСУ, 2021. 76 с.
4. Дем'янчук Олена. Шкільні ліги пліч-о-пліч (спортивне орієнтування). *Фітнес, харчування та активне довголіття*: зб. тез доп. IV Міжнар. наук.-практ. і Інтернет-конф. (28 берез. 2024 року). Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2024. С. 34–35.
5. Срчко А. В., Войтович І. М. Методика організації початкової технічної підготовки у спортивному орієнтуванні: метод. посіб. Луцьк. 2023. 54 с.
6. Олійник Д. О. Сучасні тенденції розвитку спортивного орієнтування. *Новачі, практики та перспективи розвитку фізичної культури і спорту*: матеріали VII Всеукр. наук.-практ. семінару з міжнар. участю, 11 квіт. 2024 р. Кропивницький: Вид. Лисенко В. Ф., 2024. 135 с.
7. Тимошук М. О. Сучасні тенденції розвитку спортивного орієнтування в Україні. 2020. URL: https://reposit.uni-sport.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/3022/%D0%A2%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D1%89%D1%83%D0%BA%20%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F_%D0%BC%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (дата звернення 10.05.2024).

References

1. Berezovsky, V. A.; Podgaetskyi, A. V. (2024). Orhanizatsiino-metodychni zasady provedennia zmahani z sportyvnoho oriientuvannia v ramkakh proiektu Plich-o-plich Vseukrainski shkilni lihy [Organizational and methodological principles of orienteering competitions within the framework of the Shoulder-to-Shoulder All-Ukrainian School Leagues project]. *Scientific and pedagogical problems of physical education (physical education and sports)*, No. 3K(176). URL:<http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/44886> (in Ukrainian).
2. Hyshchuk, R., Khytrova, O., Kretsnyi, O. (2018). Kvest-ekskursiia yak novyi napriam rozvytku turystychnoi pryvablyvosti ta populiaryzatsii yevrorehionu «Verkhni Prut». [Quest-excursion as a new direction of development of tourist attractiveness and popularization of the Euroregion «Upper Prut»]. *Suchasnyi stanta perspektyvy rozvytku turizmu. Materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf.*, 74–75. Chernivtsi; Suchava (in Ukrainian).
3. Goyenko, M. M. (2021). Materialno-tekhnicne zabezpechennia yak pokaznyk rozvytku sportyvnoho oriientuvannia v Ukraini: kvalif. robota na zdobuttia osviti. stup.mahistra: spets. 017 «Fizychna kultura i sport», osvithoiu prohramoiu «Sport» [Material and technical support as an indicator of the development of sports orienteering in Ukraine [caliph. work for obtaining education. master's degree: spec. 017 «Physical culture and sport», educational program Sport]]. Kyiv: NUFVSVU, 76. (in Ukrainian).
4. Demianchuk, O. (2024). Shkilni lihy plich-o-plich (sportyvne oriientuvannia). [School leagues shoulder to shoulder (sports orienteering)]. *Fitness, kharchuvannia ta aktyvne dovolittia: Materialy IV Mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konf. Lutsk: Volyn. nats. un-t im. Lesi Ukrainky*, 34–35 (in Ukrainian).
5. Yerko, A. V., Voytovych, I. M. (2023). Methodology of organization of initial technical training in sports orienteering: metod. posibnyk. Lutsk, 2023. 54 p. (in Ukrainian).
6. Oliinyk, D. O. (2024). Suchasni tendentsii rozvytku sportyvnoho oriientuvannia. [Modern trends in the development of sports orienteering] *Novatsii, praktyky ta perspektyvy rozvytku fizychnoi kultury i sportu: Materialy VII Vseukr. nauk.-prakt. seminar. Kropyvnytskyi: Vydavets Lysenko V. F.*, 135 p. (in Ukrainian).
7. Tymoshchuk, M. O. (2020). Suchasni tendentsii rozvytku sportyvnoho oriientuvannia v Ukraini. [Modern trends in the development of sports orienteering in Ukraine. URL:<https://reposit.uni-sport.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/> (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 27.09.2024 р.